

РОЛЬ ЕМОЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЧЛЕНІВ ГРУПИ

Незважаючи на те, що поняття "емоційний інтелект" вже не є досить новим у сучасній психологічній науці та йому присвячено багато досліджень, як закордонних, так і вітчизняних, ще не вповні визначена дефініція цього поняття. Продуктивним є признання емоційного інтелекту як соціальної здібності людини, що проявляється насамперед у процесах спілкування особистості з іншими людьми.

Розуміння емоцій іншої людини є важливим не тільки для процесу міжособистісного неформального спілкування людей, керування групами різного розміру (наприклад, при здійсненні управлінської діяльності), але й є першочерговим у цілій низці професій типу "людина – людина", де порозуміння між контактуючими особами має впливове професійне значення для досягнення мети, зумовленої самою діяльністю.

Емоціям властива сигнальна функція. Вони можуть виступати як у ролі внутрішнього сигналу (оцінювальна та спонукальна функції), так і в ролі зовнішнього сигналу (виразна функція). Емоції та почуття потребують зовнішнього вияву. Найхарактерніші форми їх утілення – певні зміни у виразі обличчя (міміка), у поставі всього тіла (пантоміміка), а також в особливостях поведінки.

На відміну від упізнання власної емоції, де провідною ознакою є суб'єктивне переживання емоції, упізнання емоцій інших людей здійснюється, в основному, за зовнішніми виявами емоцій: мімікою й позою, зміною мовлення й голосу, поведінкою, вегетативними реакціями.

Відмічено, що експресія обличчя залежно від знаку емоцій по-різному впливає на емоційний стан та умовно-рефлекторні реакції страху в партнерів. Важливим є те, що експресія обличчя може впливати на рівні підсвідомості, коли людина не усвідомлює події та факту їх впливу. Декодування експресивної інформації припускає здатність диференціювати патерни експресії обличчя, а також ідентифікувати їх як сигнали певних емоційних станів [3]. Та й саме розуміння емоцій суб'єктом є необхідною умовою емоційного інтелекту.

При цьому доказано в дослідженнях, що здатність до розпізнавання емоцій не дана людині від народження а розвивається в процесі формування особистості. Відомо, що малі діти дошкільного віку неадекватно сприймають емоції інших. По мірі того, як вони дорослішають, соціальний досвід все більше коригує здатність до розпізнавання емоцій за умови правильного психічного розвитку. Як слідство, розпізнавання та тим більше розуміння емоцій як своїх, так і емоцій інших людей, що є досить складний когнітивний процес, треба вчитися.

Розуміння (осмислення) емоцій – це виразна фіксація свого емоційного стану, можливість та спроможність вираження його в знаковій формі. Складність такого розуміння утруднюється наявністю індивідуальних смислових контекстів, що може не співпадати з подібними контекстами інших [1]. Так, за А.А. Бодальовим, перше враження є складним психологічним феноменом, який включає чуттєвий, логічний та емоційний компоненти. До нього входять ті чи інші особливості вигляду (фізичні дані, оформлення зовнішнього вигляду), експресії та поведінки людини, яка є об'єктом пізнання. Перше враження має також більш чи менш усвідомлювані та узагальнені оціночні судження. Та нарешті, у ньому завжди присутнє емоційне ставлення до тієї людини, котра є предметом сприйняття та оцінки[2].

Існує багато понять, які характеризують процеси та результативність розпізнавання та ідентифікації патернів експресії вираження перебігу емоцій, емоційних станів та почуттів людини людиною при міжособистісному спілкуванні, а також якостей особистості, що поліпшують вказане розпізнавання, тим самим здійснюючи вплив на ефективність подальшого спілкування, взаєморозуміння та взаємодії. Серед таких понять, емоційна компетентність [11], емоційна здатність [3].

Так, поряд з поняттям "емоційний інтелект" у психології почали використовувати поняття емоційна компетентність, яка, на думку Д. Гоулмана, має дві основні складові: особиста компетентність (розуміння себе, саморегуляція і мотивація) та соціальна компетентність (у становленні взаємин), яка охоплює емпатію та соціальні навички. Таким чином, Д. Гоулман [11] вважає, що поняття "емоційний інтелект" синонімічне поняттю "емоційна компетентність" і поєднує показники емоційної компетентності в 5 груп: самосвідомість, саморегуляція, самомотивація, соціальна свідомість і соціальні вміння. Емоційно компетентною вважається людина, якій властиві врівноваженість, сумлінність, доброзичливість, комунікабельність, відкритість; людина, яка легко уживається з іншими й перебуває "в злагоді із собою", здатна контролювати власні емоції, адекватно оцінюючи їх природу й причину. Емоційно компетентна людина успішно переборює перешкоди на шляху до мети, яку ставить перед собою, протидіє фрустрації шляхом створення необхідної самомотивації; регулює прояви власного настрою й утримується від тривалого депресивного стану, не впадає у відчай при виникненні труднощів, співчуває іншим людям, стримує імпульсивні спонування до дії без достатнього обмірковування її можливих наслідків.

Завдяки цьому, навіть маючи помірний показник IQ, така людина досягає значно більших успіхів у житті, ніж людина з високим IQ, але низькими показниками емоційного інтелекту. Згідно з Д. Гоулманом, поняття емоційної компетентності значно розширюється та є навіть рівнозначним поняттю емоційного інтелекту.

До емоційної компетентності відносять уявлення людини про те, що вона може розуміти емоції, керувати ними та міжособистісними взаємодіями, має відповідні емоційні знання та навички. В основі впевненості у своїй емоційній компетентності знаходяться процеси самооцінки та саморегуляції. Цей конструкт залежить від образу Я, який формується в ході соціального навчання, він більше залежить від навчання на різних етапах онтогенезу, чим від темпераменту.

Високий емоційний інтелект припускає наявність конкретних знань та навичок, допомагаючи успішно вести себе у визначених ситуаціях, тобто деяку, досить високу, емоційну грамотність. Робертс Р.Д. [12]. припускають, що навички такого роду аналогічні когнітивним. Також набуття та реалізація навичок у сфері емоцій потребують менше зусиль при високій упевненості у своїй емоційній компетентності. Ці навички можуть мати в більшій мірі імпліцитний чи експліцитний характер. Імпліцитні навички можна зіставити з кристалізованим інтелектом, експліцитні – з

декларативними знаннями про емоції [Ackerman, 1996]. Вочевидь, що емоційні знання та навички грають позитивну роль у процесах адаптації, однак необхідно, щоб вони відповідали контексту ситуації і були спроможні гнучко змінюватись.

Вважається, що висока впевненість у своїй емоційній компетентності в основному грає позитивну роль в адаптації, але й має слабку сторону, зв'язану з можливістю виникнення проявів нарцисизму та заперечування проблем [Baumeister, Smart, Boden, 1996].

Близькими до поняття "емоційна компетентність" є також наступні: "соціальна компетентність", "соціально-психологічна компетентність", "рольова компетентність" та "комунікативна компетентність".

Під соціальною компетентністю розуміється система знань про соціальну дійсність та про себе, це система складних соціальних вмінь та навичок взаємодії, сценаріїв поведінки у типових соціальних ситуаціях, яка дозволяє швидко й адекватно адаптуватися, приймати рішення, урахувати наявну ситуацію та оточуюче середовище, діяти за принципом "тут, тепер та найкращим чином", добувати максимум можливого з запропонованих обставин [6]. Насамперед, соціальна компетентність пов'язана зі знанням про необхідний стиль поведінки, традиції, звичаї, норми, інтереси тощо найближчого соціального середовища. Це поняття нерідко визначає знану життєву формулу – "добре виховання".

Як одна з найважливіших складових соціальної компетентності, на думку В. Н. Куніциної, виступає комунікативна компетентність – володіння складними комунікативними навичками та вміннями, формування адекватних умінь у нових соціальних структурах, знання культурних норм та обмежень у спілкуванні, знання звичаїв, традицій, етикету у сфері спілкування, додержання пристойності, вихованості, орієнтація у комунікативних засобах, властивих національному, професійному, соціально-груповому менталітету [6]. В.Н. Куніцина не вилучає з комунікативної компетенції власне самі комунікативні знання та навички, але значно розширює сферу комунікативної компетентності, яку, на нашу думку, слід розуміти як компетентність у спілкуванні, що потребує комунікативних знань та навичок, загальної орієнтації в ситуації спілкування, у комунікативних засобах, вміння досягати бажаних рівнів взаємопорозуміння та ефективності досягнення мети спілкування безпосередньо в процесі ситуативного спілкування. І. Н. Андрійова вважає найбільш значимою відносно емоційного інтелекту соціальну компетентність, структурні компоненти якої представлені комунікативними та організаційними здібностями.

Відомий російський дослідник Л.А. Петровська, яка активно займається проблемою соціальної компетентності, зазначає, що у розвитку комунікативної або соціальної компетентності представлені як нормативна тенденція (засвоєння соціально заданих норм та взірців), так і особистісно-творча, яка передбачає конструювання норм в ході спілкування, виходячи з орієнтації учасників у ситуації, у собі, у партнері [10].

Л.А. Лепіхова вважає соціально-психологічну компетентність передумовою успішної самореалізації особистості [8], а П. Горностає рольову компетентність як умову гармонійності життєвого світу особистості.

За нашою думкою, емоційна компетентність не є рівнозначною ні поняттю комунікативної компетентності, ні поняттю соціальної компетентності, але має свою власну сферу застосування – розпізнавання власних емоцій, розуміння емоцій інших людей та вміння адекватно застосовувати емоційну інформацію – у спілкуванні (комунікативна компетентність) у значній кількості соціальних ситуацій (соціальна компетентність). Таким чином, емоційна компетентність є значною часткою перелічених соціальних та комунікативних вмінь та навичок, але не замінює їх, хоча взагалі і впливає прямо пропорційно на ефективність соціальної взаємодії в залежності від міри розвитку самої емоційної компетентності.

Безумовно, емоційна компетентність повинна входити до складу емоційного інтелекту, обумовлюючи ступінь розуміння, як власних емоцій, так і емоцій інших людей, впливаючи при цьому на ефективність соціальної взаємодії. Для з'ясування зв'язку між емоційним інтелектом на емоційною компетентністю була проведена низка досліджень.

Результати дослідження А.Н. Андрійкової [1], проведеного з використанням батареї методик, у тому числі Торонтської алекситемічної шкали, методик діагностики емпатійних здібностей за В.В. Бойко, самоконтролю в спілкуванні М.Снайдера тощо, дозволив встановити наявність позитивного зв'язку між структурними компонентами соціальної компетентності, представленими комунікативними та організаційними здібностями, та основними складовими емоційного інтелекту: емпатійними здібностями, самоконтролем, мотивацією до успіху, умінням розпізнавати та вербалізувати власні емоції. Такий взаємозв'язок опосередкований наступними властивостями темпераменту: екстраверсією, ригідністю, темпом реакцій, емоційною збудливістю.

Тобто, темперамент є біологічною основою емоційного інтелекту та соціальної компетентності, розвитку яких сприяє виражена екстраверсія, високий темп реакцій, високий рівень емоційної збудливості, низька ригідність. Були виявлені гендерні відмінності у взаємозв'язку соціальної компетентності та емоційного інтелекту. Так, характерний для дівчат-підлітків взаємозв'язок між комунікативними та організаційними здібностями у хлопців не виявлений. Виявилось, що в цілому підлітки з розвиненими комунікативними здібностями мають високий рівень самоконтролю в спілкуванні. У хлопців високий рівень комунікативних здібностей корелював зі вмінням розуміти й вербалізувати свої емоції, у той час як у дівчат, на відміну від хлопців, виявлений взаємозв'язок комунікативних здібностей та мотивації до успіху.

В іншому дослідженні А. Н. Андрійкової підлітки з розвиненими організаційними здібностями в цілому відрізнялися здібністю до глибокого розуміння та адекватної вербалізації своїх емоцій та почуттів. Незалежно від вираженості властивостей темпераменту хлопці - "організатори", на відмінність від дівчат, посідали високий рівень емпатичних здібностей. Для дівчат з розвинутими організаційними здібностями, на відмінність від хлопців, характерними були високий рівень комунікативного контролю та виражена мотивація до успіху. [1].

Поняття "актуалізація емоційного інтелекту", за С.Дерев'яно [5], означає розкриття та перетворення потенційного змісту емоційного інтелекту в актуальні, реальні форми. Процес актуалізації емоційного інтелекту, в свою чергу, характеризується проявом здібностей емоційного інтелекту, у тому числі й емоційної компетентності, що визначає ступінь комфортності та адаптивності емоційної поведінки (емоційного самопочуття, емоційного реагування).

У цілому можна відмітити, що вміння діяти з "внутрішнім середовищем" емоцій та почуттів (високорозвинений внутрішньо особистісний емоційний інтелект) сприяє природності емоційних проявів та позитивному самоставленню, котрі, у свою чергу, дають можливість встановити глибокі й тісні взаємостосунки з іншими людьми.

Здатність "обробляти" міжособистісну емоційну інформацію у плані самоактуалізації дає менше переваги. Індивіди з високим рівнем міжособистісного EQ також виявляють здібності до усвідомлення своїх емоцій та спонтанності поведінки, однак даний взаємозв'язок виражений у них значно слабше, ніж у індивідів з високим рівнем внутрішньоособистісного

EQ.

Здатність до керування емоціями інших слабо пов'язана з позитивним самосприйняттям, таким же чином, як і розуміння емоцій інших – з усвідомленням своїх власних.

С. Дерев'янюк [5] у змісті системи показників актуалізації емоційного інтелекту як провідні виділила характеристики емоційної поведінки (емоційне самопочуття, емоційне реагування). У зв'язку з цим, було застосовано комплекс методик, за допомогою якого було розкрито специфіку актуалізації емоційного інтелекту студентів, та відзначено: по-перше, особливості емоційного самопочуття в емоціогенні періоди студентського життя (депресивність, соціальна фрустрованість, емоційна комфортність/дискомфортність); по-друге, характеристики емоційного реагування в емоціогенних (фрустраційних, стресових) ситуаціях (тип, спрямованість, адекватність реагування; вибір подолаючих стратегій).

Дослідження проводилось у три етапи. На першому етапі (дослідження рівня сформованості емоційного інтелекту) було використано опитувальник "Емоційний Інтелект" Д. Люсіна. На другому етапі (дослідження характеристик актуалізації емоційного інтелекту в емоціогенні періоди студентського життя) було застосовано методики, спрямовані на вивчення особливостей емоційного самопочуття студентів: диференціальної діагностики депресивних станів В. Зунга; соціальної фрустрованості Вассермана-Бойко; соціально-психологічної адаптованості К. Роджерса, Р. Даймонд (показники "Емоційна комфортність", "Емоційна дискомфортність"). На третьому етапі (дослідження характеристик актуалізації емоційного інтелекту в емоціогенних ситуаціях) було проведено тест Розенцвейга, опитувальник адаптивної поведінки WOCQ з метою вивчення особливостей суб'єктивного реагування студентів.

Результати проведеного дослідження дають підстави для визначення характеристик актуалізації емоційного інтелекту: *функціональні характеристики* полягають у реалізації енергетичного потенціалу емоційного інтелекту, забезпеченні комфортності та стабільності емоційного самопочуття в емоціогенні періоди життя; *структурно-динамічні характеристики* відображено у змісті рівнів та механізмів актуалізації емоційного інтелекту.

В результаті аналізу даних дослідження було виявлено особливості суб'єктивного реагування студентів з високим та низьким рівнем сформованості EQ в емоціогенних (фрустраційних, стресових) ситуаціях. Виявлені особливості обумовили відмінності у рівнях та механізмах актуалізації EQ студентів досліджуваних груп. У студентів з високим рівнем EQ актуалізація здібностей EQ відбувається на "реакційному" рівні з переважною спрямованістю на вирішення проблемної ситуації та задоволення потреб (механізм "раціональна егоцентрація"). Актуалізація здібностей EQ у студентів з низьким рівнем EQ пов'язана з фіксацією на змісті проблемних ситуацій, подоланням негативних емоційних переживань – "подолаючий" рівень актуалізації EQ (механізм "емоційна нейтралізація").

На ґрунті означених характеристик уможлиблюється уточнення змісту поняття "*актуалізація EQ*" – це актуальний прояв емоційно-інтелектуальних здібностей, безпосередньої емоційної компетентності, що визначає особливості емоційної поведінки (емоційного самопочуття, емоційного реагування) в ситуаціях емоціогенного походження.

Актуалізована емоційна компетентність включає до себе не тільки розуміння емоційних проявів інших, але й самоусвідомлення, емоційне самопізнання власної особистості. Без емоційного самопізнання не можна говорити про емоційну компетентність особистості. Емоційне самопізнання визначається як пізнання власного емоційного світу, тобто своїх емоцій та почуттів, емоційних станів, простору цього світу через переживання цього простору як вияву індивідуальності; здатність використовувати "мову" емоцій та форми їхнього виразу, прийняті в даній культурі; здатність розуміти, як вираз власних емоцій впливає на інших, і враховувати це у своїй поведінці; здатність справлятися зі своїми негативними переживаннями; здатність бути емоційно адекватним, приймати власні емоції. Отже, загалом ідеться про здатність управляти своїми емоціями. Мета ж емоційного самопізнання – здійснення емоційного обміну, перетворення власного емоційного простору [7].

На внутрішньому особистісному рівні емоційний потенціал передбачає розвинене самоусвідомлення емоцій, самоповагу людини та її прагнення до самоактуалізації, а також незалежність і впевненість у собі. На міжособистісному рівні цей потенціал формують високі емпатичні властивості й соціальна відповідальність особистості, які проявляються в спілкуванні та взаємодії з іншими людьми.

Для дослідження емоційної складової соціальних здібностей студентів з функціональними обмеженнями Ю. В. Никоненко була використана методика "Емоційного самоусвідомлення" О. І. Власової [4], як найбільш адекватна цілям дослідження (складається з п'яти шкал та сумарного показника емоційної самосвідомості, який є загальним показником рівня розвитку емоційного самоусвідомлення людини).

Загальна картина емоційної складової структури соціальних здібностей у студентів з функціональними обмеженнями дозволила зробити результуючі висновки про більш високі сумарні показники емоційного інтелекту студентів нормативної групи.

Усвідомлення власних емоцій повинно поєднуватися з наявністю контролю за власними емоційними проявами. Відсутність самоконтролю емоцій свідчить не на користь наявності високого емоційного інтелекту в конкретної особистості.

Т. А. Пашко [9] у своєму дослідженні спирається на визначення самоконтролю як здатності людини самостійно відслідковувати усі прояви своєї життєдіяльності, виявляти відхилення від накресленої мети, коригувати ці відхилення за допомогою певних засобів, а під емоційним самоконтролем – здатність людини виявляти, ідентифікувати та, за потреби, коригувати будь-які свої емоційні прояви. Це допомагає людині адаптуватися до складних життєвих ситуацій і несприятливих умов діяльності.

Проаналізувавши результати проведеного дослідження, Т.А. Пашко [9], змогла виділити основні індивідуально-психологічні детермінанти емоційного самоконтролю: особистісна рефлексія, емоційний інтелект, вольові якості особистості, мотивація самоповаги та мотивація досягнення. Кореляційний аналіз зазначених чинників підтвердив наявність позитивного зв'язку між емоційним самоконтролем та зазначеними вище індивідуально-психологічними особливостями старшокласників: мотив самоповаги ($r = 0,832$), мотивація досягнення ($r = 0,789$), особистісна рефлексія ($r = 0,811$), емоційний інтелект ($r = 0,799$), сила волі ($r = 0,883$), наполегливість ($r = 0,834$).

За результатами дослідження вищий рівень розвитку особистісної рефлексії було виявлено у групі досліджуваних із високими показниками самоконтролю емоцій (А: М-6,526;G-2,227; В:М-7,438;G-2,665). Отже, високий рівень розвитку

рефлексії стає однією з умов активізації функції емоційного самоконтролю. Рефлексивні особистості постійно аналізують свій внутрішній світ, свої можливості, результати діяльності, отже, функції самоконтролю в них розвинені набагато краще ніж у інших.

Згідно середньоарифметичних даних спостерігались відмінності в аналізованих групах за показниками "емоційного інтелекту" (А: М-13,6; G-3,526; В: М-11,7; G-2,163). До групи з високим рівнем емоційного самоконтролю увійшло більше старшокласників рефлексивного типу. Але відмінності в групах за цими показниками не досягли статистично значимого порогу.

Розуміння власних емоцій (вміння їх ідентифікувати), оперування певними засобами корекції емоцій, особливо негативні емоційних станів та проявів, стає важливою детермінантою емоційного самоконтролю та емоційного інтелекту в цілому.

Емоційна компетентність також передбачає розпізнавання та розуміння емоцій інших людей – емпатію.

Емпатія як необхідніший елемент продуктивної взаємодії людей, їх формального чи неформального спілкування визначається як позараціональне пізнання людиною внутрішнього світу інших людей, як емоційний відгук на почуття інших; у психоаналітичній традиції - як глибинне розуміння однією людиною іншого, таке сприйняття та збагнення його психічного стану, завдяки котрим здійснюється сопричетність з його внутрішнім світом.

Загально визначено, що емпатія визначається як складний афективно-когнітивний процес та здібність розуміння переживань, загального емоційного стану іншої людини, осмислення його внутрішнього життя. Первинний смисл терміна "емпатія" – емоційна чуйність до переживань іншого. Емпатичні реакції суб'єкта виникають у нього при сприйнятті експресії людини в конкретній (емпатогенній) ситуації.

У межах афективно-когнітивного підходу до трактовки емпатії вона практично ототожнюється з розумінням емоцій та співпереживанням емоціям та почуттям інших людей, трактується як здібність. Так, А.А. Бодальов і Л.А. Петровська [2; 10] розглядають емпатію як здібність розуміти переживання іншої особистості та співпереживати їй у процесі міжособистісних відносин.

З точки зору В.П. Морозова, А.Г. Васильєвої, Хр. Живкової, емпатія – це здібність до розуміння емоційних станів іншого чи здібність до емоційної ідентифікації. Близькі до приведених вище визначень дефініції емпатії у прихильників когнітивного підходу: емпатія – це здібність індивіда розпізнавати емоційні стани іншого, здібність індивіда до адекватної інтерпретації виразної поведінки іншого.

В.А. Лабунська визначає емпатію як соціально-психологічну властивість особистості, що складається з низки здатностей, таких як:

- здатність емоційно реагувати й відгукуватися на переживання іншого;
- здатність розпізнавати емоційний стан іншого та переносити самого себе до його думок, почуттів, дій;
- здатність давати адекватну емпатичну відповідь (вербального та невербального типу) на переживання іншого, використовувати засоби взаємодії, полегшуючі страждання іншого.

А. А. Меграбян виділяє три компоненти емпатії:

- емпатичну тенденцію – здатність до співпереживання, вразливість;
- тенденцію до приєднання – здатність до вияву тепла, підтримки;
- сенситивність до відторгнення – здатність відчувати почуття провини, сприймати критику на свою адресу [7].

Повний емпатичний процес являє собою низку: співпереживання – співчуття – внутрішня підтримка зі своїми власними визначеними функціями. В основі співпереживання – ідентифікація, а самоспівпереживання виступає тут як емоційний відгук на переживання іншого. В основі співчуття – когнітивна орієнтація в ситуації, котра, у свою чергу, актуалізує різні форми підтримки, спочатку внутрішньої, а потім при визначених умовах, і зовнішньої, тобто емпатія припускає наявність розвинутих здібностей до розпізнавання та розрізнення емоцій та ефективну обробку інформації, котру вони містять.

Висновки: 1. Емоційна компетентність є суттєвою складовою емоційного інтелекту, що іноді приводить до вживання цих понять як синонімічних, до складу самої емоційної компетентності входить емпатія, в першу чергу як розуміння емоцій інших та самоусвідомлення в поєднанні з самоконтролем власних емоцій.

2. Ми гадаємо, що емоційна компетентність як відкритість людини своїм емоційним переживанням є показником психологічного здоров'я людини та забезпечує ефективну міжособистісну взаємодію.

3. Емоційний інтелект виконує адаптивну, регулюючу та стресозахисну функцію у соціальних взаємовідносинах та виявляється в адаптивності емоційної поведінки й ефективності досягнення мети самої поведінки. На відміну від загального інтелекту, за допомогою якого відтворюються закономірності зовнішнього світу, емоційний інтелект відображає внутрішній світ і його зв'язки з поведінкою особистості та взаємодію з реальністю. Природа, ролі та функції емоцій є підґрунтям проявів емоційного інтелекту в житті людини.

4. Емоційний інтелект розвивається в процесі онтогенезу з набуттям життєвого досвіду, у навчанні та вихованні, може бути успішно розвинутий за допомогою психологічних засобів, зокрема, навчання, психологічної корекції.

5. Визначаються складові емоційного інтелекту: емоційна компетентність (емпатія, самоусвідомлення власних емоцій), самоконтроль проявів емоційного життя, мотивація.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійкова А.Н. Понимание эмоций: гендерные различия / А.Н. Андрійкова // Гендер и проблемы коммуникативного поведения : сборник мат-лов третьей междунар. научной конф. , 2007.
2. Бодальов А.А. Личность и общение: избранные труды / А.А. Бодальов. – М. : Педагогика, 1983. – 272 с.
3. Варій М. Й. Психологія особистості: навч. посібник. М.Й. Варій. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 592 с.
4. Власова О.І. Психологія соціальних здібностей: структура, динаміка, чинники розвитку: монографія / О.І. Власова. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2005. – 308 с.
5. Дерев'янка С. Актуалізація емоційного інтелекту в емоціогенних умовах / С. Дерев'янка // Соціальна психологія. –

Київ, 2008. – 1 (27). – С. 96-104.

6. Куницына В.Н. Межличностное общение / В.Н.Куницына, Н.В. Казаринова, В.М. Погольша. – СПб. : Питер, 2001. – 544 с.

7. Кириленко Т.С. Психология: емоційна сфера особистості: навч. посібник / Т.С. Кириленко. – К.: Либідь, 2007. – 256 с.

8. Лепіхова Л. А. Соціально-психологічна компетентність як передумова успішної самореалізації особистості / Л. А. Лепіхова // Наукові студії з соціальної та політичної психології. зб. статей. – Вип. 6(9). – К. : Міленіум, 2002. – С. 57-71.

9. Пашко Т.А. Індивідуальні особливості емоційного самоконтролю старшокласників : автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Т.А. Пашко; Ін-т психології ім. Г.С.Костюка АПН України. — К., 2005. — 20 с.

10. Петровская А.С. Эмоциональный интеллект как детерминанта результативных параметров и процессуальных характеристик управленческой деятельности: автореферат дис. ... канд. психол. наук. 19.00.03 / А.С. Петровская. – Ярославль, 2007. – 27 с.

11. Goleman D. "Primal Leadership: Learning to Lead With Emotional Intelligence/ Boston: Harvard Business School Press, 2008. - 300 p.

12. Roberts R.D., Zeidner M., Matthews G. Does Emotional Intelligence Meet Traditional Standards for an Intelligence? Some New Data and Conclusions // Emotion, 2001. Vol 1, № 3. – P. 196-231

Подано до редакції 16.03.09

РЕЗЮМЕ

Стаття присвячена вивченню ролі емоційного інтелекту учасників групового процесу та його впливу на соціальні взаємодії членів групи. Визначаються складові емоційного інтелекту (емоційна компетентність, самоконтроль проявів емоційного життя, самоусвідомлення власних емоцій, мотивація).

Ключові слова: емоційний інтелект, емпатія, самоусвідомлення емоцій, самоконтроль.

В.С. Романова

РОЛЬ ЭМОЦИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ СОЦИАЛЬНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ЧЛЕНОВ ГРУППЫ

РЕЗЮМЕ

В статье раскрыты основные вопросы, посвященные роли эмоционального интеллекта участников группового процесса и его влияния на социальные взаимодействия членов группы. Раскрыты основные составляющие понятия эмоциональный интеллект (эмоциональная компетентность, самоконтроль проявлений эмоциональной жизни, осознание собственных эмоций, мотивация).

Ключевые слова: эмоциональный интеллект, эмпатия, осознание эмоций, самоконтроль.

V. S. Romanova

THE ROLE OF EMOTIONAL COMPETENCE IN INCREASING EFFICACY OF SOCIAL INTERACTION OF GROUP MEMBERS

SUMMARY

The article reveals the role of emotional intelligence of participants of group process and its influence on social interaction of group members. The author ascertains constituents of emotional intelligence (emotional competence, self-control of emotional life displaying, consciousness of own emotions, motivation).

Keywords: emotional intelligence, empathy, consciousness of emotions, self-control.
